Thomas Compton Carleton, *Philosophia Universa,* Antverpiae, apud Iacobum Meursium, 1649

Disputationes physicæ, Disp. XI, *De Forma substantiali,* s. 1, n. 1-9, p. 238b-239b
SECTIO PRIMA
An sit, et quid sit forma substantialis.

I. ***REN. DESCARTES*** 4 *par. princip. Philos.* [en marge] – Quoad primum : in recentiorem quendam scriptorem nuper incidi, qui formam omnem substantialem (præterquam in homine, et relinquis fortasse viventibus) ex universo tollere videtur ; et ignem, terram, aquam, etc. nihil aliud esse vult, quam materiam primam cum diversis motibus heterogeneis, quibus earum partes cieri, et agitari asserit : et in hac motuum diversitate, rerum saltem inanimatarum, differentiam constituere videtur.
II. *Opinio addem in rebus prope omnibus formam statuens.* [en marge] – P. Arriaga d.3.Phy.s.5.n.43. aliam opinionem refert, | quæ ait, in omnibus rebus, præter hominem, eandem esse formam substantialem : *Quia,* inquit, *nulla fatuitas sine patrono, non desunt etiam his temporibus nonnulli, nescio an Philosophi dicendi, an deliri, qui iudicant, in omnibus entibus (excipiunt hominem propter fidem) eandem numero esse formam substantialem, et solas dispositiones accidentales noscant diversas. Hæc ille.*
III. Ego a censuris abstineo, solum dico, opinionem, quæ unicam hoc modo in universo substantialem formam constituit, non esse minus tolerabilem illa, quæ ponit nullam.
IV. *Cum hoc sine probationibus affirmet, eadem facilitate rejicitur, qua asseritur.* [en marge] – Ulterius vero ab hoc auctore quærerem, quo fundamento nixus particulas huiusmodi saltatriculas in rebus hisce constituat, præsertim cum manifesta constet experientia nullum in rebus istis motum cerni, sed eas immotas plane esse, et quietas. In Academiis namque, et doctorum hominum cœtu tantum quis obtinet, quantum rationibus evincit, si quid sine probationibus proferatur, reiicitur ut fictitium. Vel ergo huius sui tam miri effati, et partium istarum saltitantium rationem aliquam assignet, quod hactenus non fecit, vel finem imponat tripudiis. Hanc itaque sententiam, prout negat formas substantiales, hic refellam : prout vero eas in motu sitas esse docet, impugnabo disp. sequente, sec.5.dum de formis accidentalibus, eadem enim quoad hoc est ratio substantialium formarum et accidentalium.
V. *Conclusio : dantur Formæ substantiales.* [en marge] - Contra utramque ergo hanc sententiam, et si qua sit alia, quæ substantiales formas negat, Dicendum præter materiam, admittendam necessario esse huiuscemodi formam, admittendam necessario esse huiuscemodi formam, quæ velut alterum comprincipium substantiale, res naturales constituat. Ita auctores paulo ante citati, et est res certissima.
VI. *Probatur ex continua mutatione rerum et aliis.* [en marge] – Probatur primo ex continua mutatione rerum, quæ sicut requirit subiectum aliquod commune, ita et terminos diversos, qui producantur. Secundo, ex tam varia serie accidentium, quæ diversa videmus in diversis, ut in igne, aqua, flore, lapide, et reliquis, ergo in aliquod principium debet hæc diversitas refundi, sed non in materiam, hæc enim eiusdem speciei est in omnibus, ergo in formam. Tertio, videmus aquam calefactam ad pristinam se frigiditatem reducere, et ferrum candens ad prius temperamentum redire, ergo aliquid in his compositis reperitur, quod hoc exigat. Quarto, peculiariter probatur in homine ex nobilibus illis operationibus, quas ab homine elici videmus, intellectus scilicet et voluntatis, hac autem in materiam refundi nequeunt, ut constat. Quinto, quia alioqui composita omnia naturalia essent eiusdem speciei substantialis, cum materia essent eiusdem speciei substantialis, cum materia sit eiusdem speciei. Sexto, non est ad quem finem materia prima sit quid incompletum substantialiter, nisi ut per compartem aliquam substantialem compleatur, non enim completur substantialiter per accidentia.
VII. *Aqua per occultam qualitatem non potest se ad frigiditatem reducere.* [en marge] – Obiicies primo contra tertiam probationem ; Ratio cur aqua calefacta ad suam se frigiditatem denuo reducit, est, quod occulta illic lateat qualitas, quæ, remoto igne, aquam temperamento pristino restituit.

Contra, omne accidens ad aliud tanquam ad radicem ordinatur, ergo si ibi sit huiusmodi qualitas, est aliquid quod eam exigat, sed hoc non est materia, hæc enim, cum sit commune subiectum, ad omnia accidentia (rerum saltem sublunarium) est indifferens, nec ullum in particulari exigit, ergo qualitatis illius, quæ tam tenaciter adhæret materiæ, alia esse debet radix præter materiam, ergo dari debet aliud comprincipium substantiale, quod qualitatem illam postulet, nam de omni accidente, quod ei tanquam radix assignaretur, idem fieri posset argumentum.
VIII. *Forma, licet insit subiecto, non est accidens.* [en marge] – Obiicies secundo ; *accidentis esse est inesse,* sed forma materialis semper inest materiæ, nec potest naturaliter esse quin insit, ergo est accidens. Resp. non solius accidentis esse est inesse, nec propterea præcise accidens est accidens quia inest, sed quia accidit, id est, advenit rei iam in suo esse plene constitutæ, et abesse potest, ita ut res adhuc permaneat, paries enim manet paries, et homo homo ablata albedine, qui tamen non manent ablata anima, forma substantiali, vel materia.
IX. *Definitio Formæ.* [en marge] – Quoad secundum, definitur forma ab Aristotele, sæpius, quod sit, *quod quid est rei,* seu *ratio rei,* nempe quæ ultimo constituit et distinguit communiter rem ab omni alio composito, ut forma artificialis seu figura in artefactis. Quæ definitio clarius explicatur his verbis, *forma est ultimus actus informativus materia, facies per se unum cum illa, et prima radix potentiarum activarum in composito.*

Disputationes physicæ, Disp. XII, *Denturne formæ accidentales*, s. 1, n.1-6, p. 246a-247b
SECTIO PRIMA
Recentioris cuiusdam de Accidentibus opinio.

I. ***Ren. Des Cartes*** *in Medita : Responsione 4. pag. 285.* [en marge] – Dum in Physicis hisce disputationibus versarer, in libellos quosdam incidi, ubi quædam tam mira, tamque a vera Philosophia aliena animadverti, ut mihi auctor visus sit novitatis studiosior fuisse, quam veritatis. Illud vero imprimis displicuit, quod accidentia omnia Physica, et realia ex universo tollere niteretur, quod in homine præsertim Catholico (talem enim se hic auctor ubique profitetur) audax mihi visum facinus, utpote cum principiis fidei aperte pugnans, cuius proinde confutationem hac disputatione suscepi.
II. Unum vero accidit incommode, quod is, quicum præsens mihi hic disceptatio, scholastico more non scribat, nec ea claritate, ac methodo, qua in academiis tradi Philosophia solet : unde fit, ut in quibusdam difficile sit mentem eius eruere, et quid tandem velit, certo pronuntiare.
III. *Modus scribendi huius auctoris.* [en marge] – Accedit, quod non satis constanter sua proferat : frequenter enim ubi pronuntiatum aliquod posuit, idipsum postea, sibi veluti, suæque, doctrinæ diffidens, paulatim revocat, quodque totum simul asseruit, totum quasi per partes negat, non aperte, sed aliis et aliis illud verborum involucris obtegens, ut lectori tenebras veluti offundat, sibique latebras reservet, quo confugiat, si quis insequatur : ita nimirum, ut et affirmare possit se illud asseruisse, si scitum suum aliis placere intelligat, vel negare, si viderit displicere.
IV. Sed ut ad rem accedamus, cum in scripto quodam accidentia realia negasse videretur, vir quidam doctus et pius amice ipsum monuit, videret quo pacto hæc doctrina cum Ecclesiæ circa species Sacramentales definitionibus consisteret. Respondet *se obiectionem hanc perfacile eludere posse, dicendo se accidentia realia nunquam negasse.* En latebras : ita enim scripserat, ut vir ille, aliique, qui librum eius perlegerant, negasse eum accidentia, absque ulla dubitatione iudicarent, ita tamen id callide prestiterat, nunc scilicet asserendo, nunc negando, ut si quis ipsi hoc (quod verebatur) obiiceret, in promptu haberet, quo confugeret, negaret nimirum *realia se unquam accidentia reiecisse.*
V. *Scriptum secundum editum Amstelodami 1642.* [en marge] – In secundo tamen hoc eius libello Amstelodami anno 1642. edito, qui occasione admonitionis illius ex parte prodiit (ubi directe obiectioni circa species Eucharisticas | factæ satisfacere conatur, in *respons. Quarta,* Tit. *Ad ea quæ Theologos morari possunt,* § *superest Sacramentum Eucharistiæ* (pag. 284.) *liberalius* acturum se promittit, sicque hæc tandem profatur.
Primo.

Mira propositiones ***Cartesii.*** [en marge] – In Sacramento Eucharistiæ nulla esse accidentia realia, qualia nimirum in compositis physicis ponunt communiter Philosophi, inhærentia scilicet intrinsece subiectis, et ab iis naturaliter dependentia. Hic totius huius ab eo scripti tractatus scopus est. Idemque, ut ait, sperat clare se in philosophia demonstraturum.
Secundo.
Opinionem astruentem huiusmodi accidentia non convenire cum rationibus Theologicis.
Tertio.
Sperare se, ait, sententiam illam reiiciendam, ut a ratione alienam, et incomprehensibilem.
Quarto.
Explodendam ut parum tutam in fide.
Quinto.
Ait, *non esse opus miraculo, ut accidentia panis, post sublatam panis substantiam in Eucharistia conserventur.*
Sexto.
Species panis, quam post panis consecrationem manere docet Ecclesia, nihil aliud est, inquit, *præter superficiem, qua media est inter singulas panis particulas, et corpora ipsas ambientia.*
Septimo.
Esse corpus Christi sub speciebus, nihil esse aliud affirmat, *quam quod superficies hac panis* (quam manere docet sine miraculo, destructa panis substantia) *illud ambiat, et intra se complectantur* : ad eum, ut videtur, modum, quo aqua continetur in spongia.
Octavo.
Acerbe invehitur, et impios esse insinuat eos, qui auctoritate ecclesiæ utuntur ad probandum panis, et vini species esse accidentia : *impii certe* (inquit) *hac in parte, quod auctoritate Ecclesiæ uti velint ad evertendam veritatem.*
Nono.
Ausim sperare (inquit) *venturum tempus aliquando, quo illa opinio, quæ ponit accidentia realia, a Theologis explodetur, et mea in eius locum, ut certa, et indubitata recipietur.*
VI. Hæc ille, ut ait *liberaliter*, quæ tamen aliis *libere* magis quam *liberaliter* ab eo dicta videbuntur. Alia id genus ibidem plura tradit, quæ brevitatis causa omitto. Mirabuntur, non dubito, docti omnes, et in Conciliis, Patribus, rebusque Theologicis versati (quas hic auctor ne primis quidem labiis videtur attigisse) mirabuntur, inquam, potuisse huiusmodi assertiones e calamo viri catholici profluxisse. Quos autem ipse tam gravi censura incautus notaverit, et impietatis insimulaverit, constabit ex sect. sequente.

Disputationes physicæ, Disp. XII, *Denturne Formæ accidentales*, s. 4 , n. 1-12, p. 250b-251b
SECTIO IV
Nonnulla eiusdem auctoris propositiones circa accidentia in Eucharistia remanentia, discutiuntur.

I. Ostensum iam est, Theologorum, imo Catholicorum omnium, ipsiusque adeo Ecclesiæ sensum esse, panis et vini species in Sanctiss. Sacramento, peracta consecratione, remanentes, esse accidentia. Ut tamen Catholica hæc veritas magis elucescat, operæ pretium erit propositiones nonnullas, quas ad illius oppugnationem profert, sigillatim discutere.
II. *Ait, intelligi ne posse accidentia realia esistere sine substantia, at proinde esse negandum.* [en marge] – Primo itaque rem hanc adeo captu difficilem esse ait, ut vel hoc nomine merito reiiciendam censeat. *Non potest,* inquit, *humana mens cogitare accidentia panis esse realia, et tamen absque eius substantia existere, etc.* At sane miror quam is tantam sibi hac in re fingat difficultatem, ut divina virtute hoc fieri nequeat. Certe virum nullum doctum unquam conveni qui hoc sibi captu diceret esse difficile, multo minus impossibile. Imo ex Theologiæ vel etiam Philosophiæ auditoribus postquam stadium illud aliquantulum fuerat ingressus, neminem vidi, qui accidentis sine subiecto existentiam a magistro sibi declaratam audivisset, non agnosceret se hoc commode percipere.

III. *Contra : ergo omnia mysteria fidei erunt reiicienda.* [en marge] – Sed fac id esse difficile : hæccine causa tibi sufficiens videtur, ut doctrina a fidelibus omnibus admissa, communi Theologorum consensione approbata, quodque caput est, Ecclesiæ auctoritate tradita ac stabilita reliciatur, et a viro Catholico impugnetur ? Hoc tuo discursu Divini Verbi Incarnationem alius, alius Mysterium Trinitatis, alius hunc, alius illum fidei articulum, si ad stomachum non faciat, negabit ; si causam cur id præstet roges, tuis verbis respondebit, *quod* scilicet *humana mens cogitare hoc non possit*. Quanto modestius ac sapientius magnus Augustinus ep.3. ad Volusianum, paulo ante medium, ubi de arcanis fidei loquens. – *Sententia hac in re S. Augustini* [en marge] – *Hic,* inquit, *si ratio quæritur, non erit mirabile, si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti, est potentia facientis.*

IV. *Hanc,* inquit, *ob causam nonnulli videntur ab Ecclesia Romana dissensisse*. [en marge]– *Atque hac,* inquis, *præcipua ratio esse videtur, ob quam nonnulli hac in parte ab Ecclesia Romana dissenserunt.* Ex iis nimirum erant hominibus, quibus, ut ait S. Aug. Serm.147. de tempore, *tota regula intelligendi est consuetudo cernendi* ; qui scilicet fidei suæ normam, non Deum per Ecclesiam loquentem, sed sensus statuunt, et rerum, quæ credendae proponuntur, veritatem, non secundum Dei potentiam, eiusque in dicendo infallibilitatem, sed penes captum suum metiuntur, eosdemque Divinæ virtutis, et sui intellectus esse limites volunt, illorum nempe hominum similes, qui dum Christus sermonem de hoc ipso sacramento instituret Ioannis 6. dicebant, *Durum est hic sermo, et quis potest eum audire ?* sicque inquit Evangelista, *multi discipulorum eius abierunt retro.* Quod videns Cristus, ab Apostolis petiit, num et ipsi abire vellent ; Respondit Petrus, *Domine, ad quem ibimus ? verba vitæ æternæ habes.*|

V. *Ecclesia Romana mater est ac magistra omnium Ecclesiarum*. [en marge] – Ubi notandum, eundem ipsum sermonem, qui nonnullis durus videbatur, indeque occasionem sumebant Christum, ac fidem deserendi, aliis cælestem visum esse, et divinum, *verbaque vitæ æternæ*, seu ad salutem conducentia in se complecti. Sic in præsenti, dum Ecclesia Romana, quæ *mater est ac magistra omnium Ecclesiarum*, a spiritu sancto edocta, in cælesti hoc sacramento accidentia manere decernit sine subiecto : hanc eius doctrinam alii, non naturali vi ingenii, sed intellectu fide illustrato intuente, ut Divinam, cæloque delapsam amplectuntur ; alii suo cuncta modulo et captu metientes, et hunc fidei articulum mero naturæ lumine, et nescio quibus speculationibus considerantes, atque ut illi Christo, ita hi Ecclesiæ obloquentes, *Durus*, inquiunt, *est hic sermo, et quis potest eum audire ?* retroque, ut illi, abeunt. Tanti interest quo quis animo ad Christum, ad Ecclesiam accedat, qua, inquam, aure divina percipiat quo oculo res fidei scrutetur.

VI. *Nullibi unquam quod sciam*, inquis, *docuit Ecclesia species panis et vini remanentes in Sacramento Eucharistiæ, esse accidentia, etc.* ita sane existimo, nec enim mihi persuadere possum, si hoc scivisses, unquam te doctrinam Ecclesiæ definitionibus tam aperte contrariam fuisse traditurum.

VII. *Maiori cum cautela procedere debuit hic auctor*. [en marge] – At cum tam parum in rebus Theologicis sis versatus, ut hic aperte indicas, viri certe prudentis non erat, in has non lecto prius Theologi saltem alicuius hac de re scripto, te ingerere. Habeas ad manum doctissimum opus Cardinalis Peronii, cuius apud omnes Ortodoxos iure magna est auctoritas. Habebas Doc. Gammachæi eruditissimos commentarios, ubi hanc quæstionem optime discussam reperisses. Prostabant ubique Bellarminus, Lugo, Stapletonus, Suarez, Vasquez prima Theologorum capita. – *Amstelodami* [en marge]– In promptu erant alii multi, quibus lectis, facile hac de re instrui potuisses : horum ne uno quidem inspecto, rem tantam aggredi, quanta incuria ! Omnes loci illius, ubi hic tuus liber prodiit, aquæ, hanc a te inconsiderantiæ notam non eluent.

VIII. *Non satis sibi in dictis suis constat.* [en marge] – Nec tamen hac in parte satis tibi constas, ais enim, *ex eo quod Ecclesia Romana hanc de accidentibus in Eucharistia post consecrationem relictis, doctrinam tradiderit, nonnullos ab ea dissensisse* : manifestum est ergo scivisse te hanc Romanæ Ecclesiæ doctrinam esse, nec enim quod unus vel alter inter Catholicos id sentiret secesserunt, sed quod Ecclesiæ Romanæ dogma esset, quam proinde hoc nomine tacite carpis, quod eiusmodi scitum tradat, quod aliis sit offendiculo, occasionemque a fide et Ecclesia resiliendi præbeat.

IX. *Ratio ei ineunda ne eius scripta simplicioribus deinceps sint offendiculo.* [en marge] – Sed sive id antea noveras, sive non noveras, sive noveras simul et non noveras, (hoc enim verba tua præseferre videntur hic saltem Catholicam hanc veritatem, Theologorum auctoritate firmatam, ipsisque Ecclesiæ sanctionibus productis, ante oculos positam cernis. Sicut ergo, salva fide, hanc Ecclesiæ doctrinam amplius negare non potes, ita ineunda aliqua tibi ratio est, ne, qui simpliciores sunt, scriptum illud tuum perlegendo, occasionem sumant ab Ecclesia deficiendi : dogma enim, quod illa, docente spiritu sancto, omnibus credendum proponit, iis coloribus depingis, ut tractatus ille ad quemvis, nisi in his rebus sit versatus, ab Ecclesia, eiusque statutis avertendum sufficiat.
X. *Mirum eius pronuntiatum.* [en marge]– *Ausim superare,* inquis *venturum tempus aliquando, quo illa opinio, quæ ponit accidentia realia, a Theologis explodetur ut parum tuta in fide.* Mirabuntur, quibus Theologicarum, ac divinarum rerum familiaris est tractatio, hominem qui his in rebus peregrinum adeo se ostendit, ut nullius unquam Theologi scriptum inspexisse videatur, ita tamen fidenter de iis rebus loqui, ut articulo, communi Doctorum consensu probato, et ipsius Ecclesiæ calculo firmato, tam gravem censuram inurat, ut eum parum in fide tutum pronuntiet. Rem haud dubie non ferendam iudicabunt, parcent tamen fortasse, nec aliud dicent, quam *cæcum iudicasse de coloribus*.
XI. *Provocat ad pios Theologos*. [en marge] – *Sed provoco*, inquis, *ab his ad pios et orthodoxos Theologos.* Ubi gentium, quæso, pios hosce tuos Theologos reperies ? Habemus S. Thomam, S. Bonaventuram, Peronium, Bellarminum, Gamachæum, Mæratium pro Italia et Gallia ; habemus S. Anselmum, Alensem, Scotum, Waldensem, Alanum, Stapletonium, Kellisonum pro Anglia ; habemus Lugo, Suarez, Vazquez, et alios pro Hispania ; pro Belgio Tapperum, Sylvium, Coninchum Præpositum ; Valentiam, Tannerum, et alios pro Germania ; viros quosque doctissimos pro Eburonibus. – *Qui in Eucharistia accidentia negat manere sine subiecto, Catholicus esse desinit* [en marge] – Quo ergo te conferes ut pios hosce Theologos reperias ; Catholicum, mihi crede nullum invenies : qui enim obstinato animo in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento manere accidentia negat sine subiecto, quisquis est, Catholicus esse desinit. Malo itaque cum his omnibus impius a te censeri, quam contradicendo Ecclesiæ inter pios tuos Theologos annumerari.
XII. BENE SCRIPSISTI DE ME THOMA [en marge] – Ut ergo tandem huic quæstioni finem imponam : si verum est, quod de S. Thoma fertur (de quo nemo pius dubitat) dum ante imaginem Christi Cruci affixi aliquando oraret, hoc eum sibi a Christo dictum audivisse, *Bene scripsisti de me, Thoma,* (quod de hoc præcipue Sacramento omnes intelligunt) si, inquam, Veritatis voce laudetur S. Thomas, præclarumque hoc elogium meruerit, quod bene de hoc mysterio scripserit, quid de iis censendum, qui S. Thomæ hac in parte e diametro sunt oppositi, eiusque doctrinam, ut *parum in fide tutam e scholis explodendam sperant, suamque, ut aiunt, in illius locum substituendam ?*

Disputationes physicæ, Disp. XII, *Denturne Formæ accidentales,* s. 5, n. 1-12, p. 251b-252b
SECTIO V.
Argumentis a ratione ductis ostenditur dari accidentia realia.

I. *Accidentia quædam realia dari certum est.* [en marge]– Si fermo universim sit de accidentibus realibus certius est aliqua huiusmodi dari, quam ut, etiam seclusa fide, in dubium vocari possit. Primo enim actus illi quibus Angeli et anima rationalis obiecta sibi proposita repræsentant, variaque de iis iudicia, ac discursus formant, absque omni dubio sunt accidentia ; sunt enim quid ab Angeli et animae substantia realiter distinctum, et ab iis vere pro obiectorum varietate eliciti. – *Actus vitales sunt accidentia* [en marge] – Idem est de actibus sensuum, de actu ex. g quo visus colorem, auditus sonum, et sensus reliqui suum quisque obiectum percipiunt ; hi enim actus sunt vitales, et tunc primum a potentiis eliciti, cum obiecta ipsis proponuntur : in iisdem etiam potentiis eos recipi certum est, ergo a potentiis realiter distinguuntur, et ut quid adventitium, et accidentale ipsis accedunt. In his vero omnia solui debent quæ contra quæcumque accidentia realia adduci possunt.

II. *Secundo, dum aër de tenebroso fit lucidus, dari debet verum accidens.* [en marge] – Secundo, probo præter actus hos vitales, et intentionales, dari etiam alia accidentia. Aër de tenebroso fit lucidus, ferrum, æs, lignum, de frigidis calida, et e contra, ut quotidiana constat experientia, sed hæc sunt aliquid ab harum rerum entitate distinctum, et extra conceptum illarum essentialem, ut est manifestum, cum pereunte luce, aër in sua entitate permaneat, et idem est de cæteris, ergo sunt accidentia.
III. *Respondet primo accidentia ista esse modos.* [en marge] – Respondet primo, esse modos. Sed contra, parum perspectam sibi ostendit naturam modorum, quos Philosophi et Theologi fatentur ita essentialiter | subiectis affixos esse, ut sine iis nec divinitus existere possint : quantitas autem, calor, color, et reliqua accidentia in sacrosancta Eucharistia miraculose existunt sine subiecto ; imo, ut ipse fatetur, (quamuis male, ut supra ostendi) naturaliter, ergo manifestum, est non esse modos. Sed sint modi ; vel accidentales modi sunt, vel substantiales : si primum, iam concedis accidentia ; si secundum, in opinionem incidis sec. sequente impugnandam, et aperte, ut ostensum est, contradicis Ecclesiæ.
IV. *Parte 4. Princip. Philos. n. 29*. [en marge] – Secundo, et præcipue, dicit calorem esse motum localem. exempli g. calorem in terra receptum nihil aliud esse asserit, quam agitationem particularum terrestrium, quas, inquit, radii solares diuersimode agitant, et variis modis huc illuc impellunt. – *Calorem ait consistere in motu locali* [en marge] – Hanc vero agitatione, non causam caloris esse vult, sed in ea formaliter calorem consistere. Ad rem autem tam insuetam, tam contra omnem rationem et experientiam, atque est calorem in motu locali situm esse, nullum plane argumentum affert, sed credendam obtrudit pro Oraculo.
V. *Saltem sequitur motum esse accidens.* [en marge] – Contra primo, gratis enim iam admisso (quod mox ostendam esse falsissimum) calorem esse motum localem, adhuc remanet tota prioris argumenti difficultas. Vnde eodem modo iam de motu argumentor, quo prius argumentabar de calore. Hic motus, qui iam recipitur in iis terræ particulis, est quid ab iis realiter distinctum , et non de earum essentia, ante enim erant particulæ illæ terræ, quam hoc modo moverentur, ergo motus est aliquid ipsis accidentaliter adveniens, ergo dicendo calorem esse motum, non solvitur difficultas.
VI. *Ostenditur calorem in terra non consistere in motu.* [en marge] – Contra secundo, causæ illæ (ut radii solares, ignis etc.) quæ terram maxime calefaciunt, maxime particularum illius motui obsistunt ; ad motum enim localem requiritur laxitas quædam, et mollities, ignis autem, et radii solares terram constipant et indurant : sicut enim aqua concrescit frigore, ita terra igne incrustatur et constringitur, ut videmus dum in lateres coquitur. Causa itaque caloris motum impedit, et quo gradu calor crescit, motus decrescit, ergo evidens est calorem non esse motum.
VII. *Si calor sit motus, sequitur continuum dividi in omnes suas partes.* [en marge] – Contra tertio, lapis igni iniectus, incalescit illico, et, si aliquantisper illic persistat, ingentem concipit calorem ; sed partes eius non moventur, ergo. Probatur minor, si enim moveantur ullæ eius partes motu illo heterogeneo, quo se partes intersecant, moventur omnes, omnes siquidem calorem contraxerunt, cum igni sufficienter fuerint applicatæ, si autem omnes motu illo moveantur, omnes discontinuabuntur ; cum enim intra idem spatium seu dimensionem moveantur (superficies enim extima illius silicis non occupat maius spatium calida, quam frigida) discontinuari omnes necessario debent, ergo continuum simul dividitur in omnes suas partes, quod implicat.
VIII. *Partes lapidis discontinuata non possint iterum coniungi.* [en marge] – Contra quarto particulæ illius lapidis, quæ per hunc motum discontinuantur, quo iterum pacto coalescunt ? videmus enim, si ulla lapidis particula a parte sibi proxima disiungatur, non posse eam iterum reuniri. Cum ergo totus lapis incaluerit, comminui, secundum hunc Philosophandi modum, illius particulæ deberent in arenulas, sicque dissilire lapis, ac penitus dissolui.
IX. *Si calor sit motus perciperetur tactu.* [en marge] – Contra quinto, si calor sit motus, sicut calor in lapide percipitur, ita perciperetur et motus, imo multo facilius, tum quia motus duobus sensibus deprehenditur, tactu scilicet et visu, calor autem unico ; tum quia motus duobus sensibus deprehenditur, tactu scilicet et visu, calor autem unico ; tum quia motus etiam leuis in magna distantia discernitur, non sic calor, nisi sit intensus.

X. *Quantumvis partes mota sint exigua, cum tamen sint multa perciperentur.* [en marge] - Dices ; partes illæ sunt adeo exiguæ, ut sensu percipi non possint, sicque nil mirum quod illorum motus non deprehendatur. Contra primo, licet una aliqua pars sola, si moveretur, ob exiguitatem fugeret sensum, ubi tamen multæ simul moventur, et faciunt cumulum, percipi necessario deberent : sicut licet musca una a longe volitans non discernatur, si tamen multæ sibi invicem socientur, ac veluti nubeculam quandam, ut fit, conficiant, in magna etiam distantia videntur. Contra secundo, particulæ hæ insensibiles non sunt minores ut motæ quam ut non motæ, sed ut non motæ percipiuntur, ergo et percipi possunt ut motæ. Contra tertio, partes istæ, quantumvis minutæ et insensibiles, sensu percipiuntur esse calidæ, ergo et sensu percipi possunt moveri, idem enim, secundum ipsum, est eas moveri, et esse calidas. Imo, ut dixi, motus facilius sensu deprehenditur, quam calor.
XI. *Sequitur omnia frigida esse æqualiter frigida.* [en marge] – Contra sexto, si calor sit formaliter motus, ergo frigus est formaliter quies, cum nihil aliud inveniri possit, quod ei opponatur : hinc autem sequitur, omnes partes, quæ sunt frigidæ, esse æqualiter frigidas, quies enim est negatio omnis motus, ergo non admittit magis et minus : sicut quia mors est negatio omnis unionis inter animam et corpus, destructio est suspensio omnis actionis conservativæ, et sic de cæteris, quidquid moritur, vel destruitur, moritur, et destruitur æqualiter ; ergo omnis pars quæ est frigida, est æqualiter frigida, si enim quiescat, æqualiter quiescit, ut ostensum est. Conf. sequeretur in aqua tepida nihil remanere frigoris, nam omnes, eius partes sunt utcunque calidæ, ergo omnes aliquantulum moventur, ergo nulla quiescit, ergo nulla habet in se quidquam frigoris.
XII. *Quidvis facile dicitur, si sine probationibus dicatur.* [en marge] – Contra septimo, si hoc modo divinando liceat procedere, et cuilibet nulla allata ratione sua proferte, affirmabit alius e contrario frigus esse formaliter motum, et calorem quietem : si quis vero pronuntiati huius ab eo rationem poscat, respondebit, non magis teneri se ad rationem sui effati reddendam quam tu reddere tenebaris tui sicque cuivis integrum erit quidlibet suo arbitratu fingere, et philosophari pro libitu ; cum facile sit quævis dicere, si sine probationibus dicantur.

Disputationes physicæ, Disp. XII, *Denturne Formæ accidentales*, s. 6, n. 1-19, p. 252b-254a
SECTIO VI.
Refertur, et impugnatur alius modus defendendi species panis et vini in Eucharistia, non esse accidentia.

I. *Dicunt aliqui accidentia esse tantum atomos, et corpuscula.* [en marge] – Tertius modus defendendi species Eucharisticas non esse accidentia, est, quo dicitur illas esse corpuscula quædam fluida intra poros panis et vini contenta, quæ licet sint substantia, utpote entia completa, et per se subsistentia, non tamen, inquiunt, sunt substantia panis et vini, cum sint extra conceptum eorum essentialem, et aliquid pane et vino posterius ; sicque licet in se sint substantia, respectu tamen panis et vini sunt accidens, quia illis accidunt.
II. *Hic modus omnium minime placet.* [en marge] – Hæc responsio omnium maxime displicet, longeque magis, meo iudicio, a veritate aberrat, quam duæ præcedentes : eam proinde et ex Theologicis et Philosophicis principiis breviter refellam.
III. *Est contra communem sententiam Theologorum.* [en marge] – Primo itaque reclamant Theologi universi, qui, ut supra vidimus, sect. 2. species panis et vini talia esse dicunt accidentia, quæ antea inerant subiecto, et nunc non per se subsistunt, sed (Deo in genere causæ efficientis concursum materialem subiecti supplente) absque omni subiecto miraculose conservantur : communi autem Theologorum consensui | in re ad fidem spectante refragari, ut dixi, est absque dubio ad minimum temerarium.
IV. *Ecclesia docet hac accidentia aliquando habuisse subiectum, ergo non sunt huiusmodi corpuscula.* [en marge] – Eodem modo, ut sec. 3. ostendi, loquitur Ecclesia, species scilicet panis et vini esse accidentia, et in sacrosanto Eucharistiæ sacramento, facta consecratione, sine subiecto persistere. Quibus verbis satis declarat Ecclesia, ut supra dixi, illa aliquando habuisse subiectum :

quid enim miri iam ea manere sine subiecto, si subiectum nunquam habuissent, imo, secundum hanc sententiam, habere nunquam potuissent. Dicere ergo species sacramentales vere et realiter esse substantiam, easque appellare accidentia, est nomen quidem accidentis retinere, rem ipsam penitus tollere, et Ecclesiæ decretis illudere, ac voce tenus cum illa sentire, re tamen vera dissentire, eiusque funditus doctrinam evertere.

V. *Sequitur Christum non esse sub speciebus panis et vini.* [en marge] – Tertio, cum Corpus Christi succedat pani, eoque præcise sit loco, ubi ante erat substantia panis, hæc autem iuxta hanc sententiam non fuerit intime penetrata cum speciebus, sed solum illis intermixta, et intercalatim cum iis posita, sequitur Christi Corpus non eo modo esse sub speciebus sicut Theologi affirmant, nempe ita ut speciebus intime sit præsens, sed sicut aqua miscetur vino, quæ per tenues quosdam meatus sese sibi invicem insinuant, ita tamen ut unumquodque locum sibi proprium occupet, ab alio diversum, ac separatum.

VI. *Non alio modo Christi corpus contineretur sub speciebus, quam arbor sub cortice*. [en marge] – Dicunt substantiam Christi claudi saltem superficie extima continua specierum panis et vini, sicque ratione huius dici posse sub speciebus illis contineri. Contra primo, sic enim non alio modo Christi Corpus contineretur sub speciebus panis ex. g. quam arbor sub cortice, aut liquor aliquis in utre, quod dici nullo modo potest. Contra secundo, nam in hac sententia non datur huiusmodi superficies extima continua, quæ panis substantiam ante consecrationem, vel, ea peracta, Christi corpus ambiat, et circumplectatur : cum enim superficies hæc ex solis hisce corpusculis iuxta illos compingatur, hæc autem corpuscula, ut aiunt, sint tantum in poris, hi vero, cum vacuitates tantum sint, seu intervalla inter partes panis, ultra illius substantiam non protenduntur, ergo extimas panis partes non ambiunt, ergo nec easdem ambiunt hæc corpuscula, seu species, ergo nec modo post consecrationem ambiunt Corpus Christi, quod loco panis succedit. Conf. hinc enim ulterius sequitur Corpus Christi in multis locis hostiæ consecratæ, in extima scilicet illius parte existere, et non sub speciebus, seu non illis cinctum, sicque in Sacramento existere non sacramentaliter.

VII. *Non esset Corpus Christi sub quavis parte speciei panis.* [en marge] – Quarto, sequeretur Corpus Christi non esse sub quavis parte speciei panis contra Concil. Trid. ses. 13. cap. 3. sequela probatur, cum enim hi pori, et consequenter species in iis inclusæ, habeant aliquam crassitiem, sub iis tantum specierum partibus dici proprie potest esse Corpus Christi, quæ illi sunt proximæ, ergo non est sub remotioribus, sicque nec sub omni parte specierum.

VIII. *Conservarentur species sine miraculo.* [en marge] – Quinto, sequeretur species panis et vini in Eucharistia conservari sine miraculo, destructa eorum substantia, quod licet hic auctor concedat, nullo modo tamen debet admitti, ut latius supra, sec. 3.

IX. *Impugnatur rationibus philosophicis.* [en marge] – Iam vero rationibus Philosophicis impugnatur hæc sententia, primo : saltem enim admittere debent actus intellectus, imo et sensuum esse accidentia, ut supra dixi, nisi in anima etiam, et Angelis poros statuere velint, et corpuscula, seu pulvisculos quosdam spirituales, ac vitales atomos, quibus repleantur : nisi, inquam, Angelos rimas agere velint, et fatiscere sicut corpora.

X. *Sequeretur agentia naturalia creare.* [en marge] - Secundo, sequeretur quoties calor, frigus, lux, color, aut aliud quodpiam accidens producitur, agentia naturalia, solem v. g. ignem, aut candelam creare, contra axioma ab ipsis pro primo principio admissum, *Ex nihilo nihil fit,* quam propositionem aiunt esse æternæ veritatis. Sequela probatur, hæc enim corpuscula, iuxta hunc philosophandi modum, sunt substantiæ completæ, ab omni subiecto independentes, ergo quoties aqua, aut aliud quidpiam de frigido mutatur in calidum, toties nova corpuscula creantur, seu ex nullius subiecti potentia educuntur, et priora eodem modo annihilantur : vel incident in opinionem Anaxagoræ, a scholis dudum explosam, tanquam Philosopho indignam.

Tertio, ad dandam denominationem albi calidi, lucidi, etc. non sufficit quod albedo, lux, calor, et huiusmodi alia accidentia sint alicui rei proxima, sed uniri ipsi debent, alioqui quoties manum apponit quis parieti albo, aut nigro, manus redderetur alba aut nigra.

XI. *Omnes partes aëris non essent lucida, nec ignis calida*. [en marge] – Quarto, etiam dato ad has denominationes sufficere solam propinquitatem ; sequitur non omnes partes aëris aut vitri illuminati

esse lucidas, nec omnes partes ferri candentis esse calidas ; imo tot esse non calidas, quot sunt calidæ, quod tamen aperte videtur falsum. Sequela probatur, intra poros, in quibus latent calida et lucida hæc corpuscula, seu lux et calor, interponitur semper pars aëris, aut ferri determinatæ magnitudinis, corpuscula autem illa non toti huic parti sunt proxima, sed extimis tantum illis particulis, ergo particulæ intermediæ illius partis non possunt ab his corpusculis denominari lucidæ, vel calidæ, cum iis non sint proximæ.

XII. *Hoc clarius cernitur in iis robus, qua pauciores habent poros.* [en marge] – Hoc in ferto, marmore, et aliis, quae pauciores habent poros, clarius constat, in his enim pars substantiæ interiecta longe maior est, quam in aliis. Omnium vero clarissime hoc cernitur in rebus illis, quæ multis simul afficiuntur accidentibus, in pane scilicet aut vino, quod hæc quinque in se habet accidentia, frigus, vel calorem odorem, saporem, colorem, et lucem. Hæc itaque accidentia si sint corpuscula, et penetrari inter se nequeant (utpote substantiae completæ ; quæ proinde non magis inter se invicem penetrari possunt, quam cum vino) non possunt omnia ulli substantiæ vini parti simul applicari, sed unum uni, aliud alteri, sicque multæ partes vini erunt quæ nullum habeant saporem, aliæ quæ nullum odorem, imo et multæ, quamvis supra ignem ebulliat, quæ nullum omnino habeant calorem.

XIII. *Lux in ære, et chalybe non esset continua.* [en marge] – Quinto, lux in iis rebus maxima producitur quæ paucissimos, et arctissimos habent poros, ut in ære, vitro, chalybe, ergo nisi diffundatur per harum rerum substantiam, non apparebit lux illa continua, sed intercisa, ac veluti stellulæ quædam hinc inde intermicantes, et a se ad spatium aliquod disiunctæ.

XIV. *Sequitur per solam compressionem minus rerum odorem, colorem, etc.* [en marge] – Sexto, si calor, color, odor, sapor, et huiusmodi accidentia aliud nihil sint, quam corpuscula poris rerum, quæ his afficiuntur, inclusa, sequitur, quo magis hi pori occluduntur, colorem, odorem, et reliqua accidentia minui : imo dum aliquid summa vi premitur, in prælo ex. gr. deberet colorem omnem, odorem, et alias huiusmodi affectiones amittere, cum pori omnes penitus occludantur : quod tamen est manifeste contra experientiam, charta enim quantumvis in prælo summa vi prematur, non solum non calorem suum omnem, odorem, et reliqua accidentia amittit, sed nec ullam eorum imminutionem patitur. Imo, si antequam hoc modo in prælo premeretur, nullum habuisset odorem, ab ipso prælo, si quo forte id odore imbutum sit, odorem contrahit. Manifestum ergo videtur accidentia isthæc in huiusmodi corpusculis ; intra poros rerum collocatis, non consistere. |

XV. *Solo oriente esset semper vehemens aëris commotio.* [en marge] – Septimo, si lux sit hujusmodi corpuscula in poris aëris producta, sequitur, oriente sole, magnam in toto aëre futuram commotionem, dum lux in poros immissa, alia inde corpuscula dispellit, aut condensat, aut demum poros magis dilatat nova in eos corpuscula immittendo, quæ omnia fiunt per motum localem.

XVI. *Fieret motus in instante.* [en marge] – Octavo, Fieret motus in instante, lux enim secundum omnes, producitur in instante, ergo motus ille, qui vel in dimotione corpusculorum e poris, vel in eorum constipatione, aut pororum dilatatione, ad lucis productionem contingit, fit similiter in instante.

XVII. *Etiam admissis corpusculis, fateri debent dari aliqua accidentia.* [en marge] – Nono tandem, nam etiam admissis huiusmodi corpusculis, fateri nihilominus debent dari aliqua accidentia : corpuscula enim hæc non sunt ex essentia sua in poris illis inclusa, ergo includi illa poris aliquid est præter hæc corpuscula, et poros. Inquiro quid hoc sit ? Dicunt esse eorum ad poros applicationem. Contra, insisto priori argumento, hæc applicatio vel est aliquid a corpusculis et poris distinctum, vel non : si nihil sit ab iis distinctum, ergo esse nullo modo possunt hæc corpuscula et pori, quin poris illis includantur, cum esse nequeant sine sua entitate ; hoc autem falsum est, ut ipsi etiam adversarii fatentur. Si vero applicatio sit aliquid a corpusculis et poris distinctum, inquiro iterum quid illud sit ? Respondent, esse eorum *sic se habentiam.* Contra, inquiro ulterius, *sic se habentia* ista vel a poris et corpusculis distinguitur, vel non ; huc semper res redit. Favillas sorbebunt citius, et sua ipsi corpuscula, quam hunc nodum solvant, velint, nolint, aliquid, quod substantia non sit, agnoscere debent, vel procedetur in infinitum.

XVIII. *Plura auctoris huius placita alibi refello.* [en marge] – Plura in his libellis continentur, quæ a veritate, sanæque Philosophiæ rationibus plurimum aberrant ; quæ quisquis legerit, mirabitur unde tam miri, sine probationibus maxime, philosophandi modi chartis irrepsere. Eorum tamen

confutationem aliis relinquam, si, quis forte in eo tantum operæ collocare velit. Quædam tamen ex iis postea refellam.
XIX. *Ecclesia sanctiones vita chariores esse debent.* [en marge] – Hanc vero de accidentibus dissertationem omittere non debui ; tum quia opinio tollens accidentia, Philosophiam omnem rerumque naturalium constitutionem evertit, tum maxime, quod communi Theologorum, ut vidimus, imo Catholicorum sensui, ipsisque adeo fidei principiis, Ecclesiæque sanctionibus adversetur ; quæ cuivis Orthodoxo vita chariores esse debent. Sed institutum prosequamur.

*Disputationes physicæ,*Disp. XLI, *De Creatione,* s. 1, n. 1-10, p. 371a-372a
SECTIO I.
Sitne possibilis Creatio.

I. *Quid nomine creationis intelligatur.* [en marge] – Per Creationem, cum Patribus et Theologis omnibus intelligo *productionem rei ex nihilo.* Quim Creationis definitionem cum S. Thoma I. p. q. 45. ar. I. arg. *Sed contra*. Admittunt Theologi omnes, ut restatur Vasq. I. p. D. 6. qu. I. dub. I. num. 3. ait esse certam, atque ab omnibus receptam doctrinam. Et præter communem Theologorum consensionem, ita loquitur Beda in cap. 1. Genesis, et Anselm. cap. 8. Monolog. et alii. Qua de re sect. sequente iterum redibit sermo.
II. *Aristot. negavit creationem et mundum statuit ab æterno*. [en marge] – Negat itaque Aristoteles Creationem esse possibilem, eaque de causa mundum statuit ab æterno, ut esset commune aliquod subiectum, ex quo res omnes educerentur, unde ex nihilo aliquid fieri, seu non ex aliquo subiecto, omnino iudicabat impossibile. Subiecti vero huius nullum principium assignauit, ne si illud ab aliquo productum fuisse diceret, agnosceret creationem.
III. *In eodem errore fuit Plato, et alii quidam ex antiquis.* [en marge] – In hoc eodem errore fuisse Platonem, et alios nonnullos ex antiquis refert Tertullianus libr. Contra Hermogenem cap. 1 et 8. Epiphan. hær. 7. Lanctant. I. 2. de orig. Errorum, et alii. Hos Philosophos multi secuti sunt ex Hæreticis, ut Hermogenes, Manichæus, et alii. Plato ergo, ne Creationem, seu productionem rei *ex nihilo* agnosceret, materiam negabat esse factam, sed ex se existentiam semper, et necessario habuisse, fuisseque Deo coæternam : quem, ut dictum est, hac in parte plurimi sequuti sunt ex Philosophis antiquis : adeo omnibus animo infederat *ex nihilo nihil fieri*.
IV. *Hoc ab omnibus censetur erroneum*. [en marge] – Hanc sententiam ut erroneam, Theologi omnes, et Philosophi sanctorum Patrum auctoritati innixi reiiciunt, et tanquam omnino falsam et improbabilem longissime a Scholis ablegandam censent.
V. ***Ren. Des Cartes*** *I, p. phi. n. 75*. Ex nihilo nihil fit ; *ait esse æternæ veritatis*. [en marge] – Vereor tamen ne in eam recentior quidam non ita pridem inciderit, qui, licet verbo tenus creationem admittat, re tamen vera eam penitus tollit, imo impossibilem esse affirmat. Ita enim cum Philosophis citatis principio illi *ex nihilo nihil fit* tenaciter adhæret, ut illud *æternæ veritatis* esse pronuntiet, cuius proinde veritas infringi nulla ratione possit. Prius ergo quam hanc sententiam impugnem.
VI. *Quid sit propositio æternæ veritatis.* [en marge] - Notandum cum Philosophis omnibus, propositiones *æterna veritatis* esse illas, quarum veritas eiusmodi est, ut violari nulla ratione possit, nec res per ullam potentiam, etiam Divinam, aliter se habere quam talis propositio affirmet. Huiusmodi propositiones in omnibus ferme scientiis reperiuntur, ut *homo est animal : Homo est rationalis* : in Physica, *Omne totum est maius sua parte* : in metaphysica, *Non potest idem esse simul, et non esse* : in Arithmetica, *si ab æqualibus æqualia demas, qua remanent, erunt æqualia* : in Geometria, *Triangulus rectilineus habet tres angulos æquales duobus rectis* : quibus contraria, inquit S. Thomas l. 2. cont. Gen. c. 25. n. 9. et 10. ne quidem Deus facere potest. Sicut, ut est manifestum, facere nequit ut homo sit, et non sit animal. His circa naturam propositionum æternæ veritatis prænotatis, sit.
VII. *Hæc propositio* Ex nihilo nihil fit *non est æternæ veritatis.* [en marge] – Conclusio : Certissimum est, hanc propositionem *Ex nihilo nihil fit*, non esse æternæ veritatis. Ratio est clara : propositiones

namque *æternæ veritatis*, ut proxime dictum est, sunt illæ, quarum veritas ita fixa est ac firma, ut nec Deus contrarium illi facere possit quod hæ propositiones enuntiant, sed Deus potest facere contrarium illi quod hæc propositio enuntiat, ergo non est *æternæ veritatis. – Probatur, quia mundus* ex nihilo *est factus* [en marge] – Maior et consequentia sunt claræ : minor probatur, Deus de facto hunc mundum produxit *ex nihilo*, licet enim formas materiales eduxerit ex materia, tanquam ex subiecto, materiam tamen ipsam produxit *ex nihilo*, ut est certissimum, nec inficiari ullus potest, nisi labatur in errorem Philosophorum supra positum, qui, ne quidquam *ex nihilo* fieri concederent, materiam Deo coævam posuerunt, et improductam. – *Angeli sunt ex nihilo* [en marge] – Conf. Angeli *ex nihilo* producti sunt : cum enim sint substantiæ totales et completæ, nequeunt ulli subiecto formarum instar uniti, sicque ex eius potentia educi, ut est manifestum.

VIII. *Secundo probatur auctoritate Scripturæ.* [en marge] – Secundo probatur ex illo Machab. 2. cap. 7. v. 28. *Peto nate, ut aspicias ad cælum et terram et ad omnia quæ in eis sunt : et intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, et hominum genus.* – Beda. S. Thomas. [en marge] – Conf. ex illo Genesis 1. v. 1. *In principio creavit Deus cælum et terram* : hoc est, (ut explicat Beda, et S. Thomas nu. I. citati, et alii Patres) ea *ex nihilo* fecit. Certissimum ergo est, hanc propositionem. *Ex nihilo nihil fit,* non esse *æterna veritatis.*

IX. *Ratio a priori, quare non sit æternæ veritatis* ex nihilo nihil fieri. [en marge] – Ratio demum a priori est : quamvis enim actioni creativæ naturæ vires sint impares, nec *ex nihilo*, seu non concurrente subiecto, facere quidquam possint ; Deus tamen, cuius infinita est vis agendi, has naturæ leges infingere potest, et per se concursum subiecti perfectiori modo, seu in genere causæ efficientis supplere, ut de facto facit in speciebus Eucharisticis. |

X. *Hæc* ***Cartesii*** *doctrina occasionem errandi præbet simplicioribus.* [en marge] – Inveniet fortasse rationem aliquam hic auctor, qua se ab hoc errore eximat, quam libenter videbo. In hoc tamen tractatu, in quo creationis naturam explicandam suscepi, dissimulare hoc non debui, ne in rebus Philosophicis minus versati, ex hac eius doctrina, errandi occasionem sumant, et cum Philosophis supra citatis opinandi, mundum non *ex nihilo*, sed ex præiacente aliqua materia fuisse conditum : quod sine dubio evidenter sequitur, si hæc propositio *Ex nihilo nihil fit*, sit *æterna veritatis.*

In libros de cælo, Disp. II, *De physica cælorum consideratione,* s. 1, n. 10, p. 402a

X. ***Ren.*** **DESCARTES** *par. 2.* Phil. nu. 22. [en marge] – Infero secundo, falso niti fundamento recentiorem quendam, dum ait, non solum materias, quæ de facto sunt sub formis cœlorum, non distingui specie, vel inter se, vel a sublunari, sed nec possibiles esse duas materias specie distinctas, *quia*, inquit, *essentia materiæ, et corporis in eo solo consistit, quod sit extensa*. Sed quicquid sit de conclusione, utrum scilicet sint possibiles materiæ specie distinctæ (de quo non satis convenit inter Philosophos, ut vidimus in Physicis, d. 10. s. 4.) ostendam ubi de natura corporis disputabitur, rationem eius esse aperte falsam, nec posse ullo modo sustineri rationem corporis in eo sitam esse, quod sit *res extensa in longum, latum, et profundum.* Pro præsenti, cum nullam huius sui effati rationem afferat, eadem facilitate reiicitur qua profertur.

Disputationes in libros Arist. de ortu et interitu, Disp. XI, *De Rarefactione, et Condensatione,* s. 2, n. 1-7, p. 452b-453b

SECTIO II.

Refertur et impugnatur sententia Rarefactionem explicans per corpuscula.

I. *Quarta sententia ait rarefactionem fieri per intromissionem corpusculorum.* [en marge] – Quarta itaque sententia affirmat Rarefactionem fieri per interpositionem quorundam corpusculorum ; et e

contra, Condensationem per eorundem exclusionem. Quæ sententia ab ea quam retuli sec. præcedente n. 8. in eo solum differt, quod intervalla, quæ auctores illi vacua relinquunt, hi corpusculus suis repleant : ita præter quosdam ex antiquis philosophis, Okam opusc. de Eucharistia, Gabriel, Valles. 4. Phys. tex. 84. et controversia 77. P. Arriaga | d. 16. Phys, s. 10. n. 195. P. Oviedo hic contr. 7. pu. 5. et ex recentioribus nonnulli.

II. *Sequitur ex hac sententia materiam, et quantitatem aqua rarefacta non posse denuo condensari.* [en marge] – Impugnatur hæc sententia primo : sequitur secundum hunc modum philosophandi materiam et quantitatem rarefactam non posse denuo condensari : ponamus enim aquam ebullientem iam per intermixtionem corpusculorum rarefactam, et duplo plus spatii occupantem quam antea, in illa extensione a Deo conservari, et a tota illa materia tolli etiam omnem formam substantialem, et accidentia, præter quantitatem : iam materia hæc et quantitas non possunt, ne quidem virtute Angelica, condensari, vel quæro qua ratione id præstabit Angelus ? Dices tollendo materiam illam corpusculorum, et materiam ac quantitatem aquæ ad priorem statum reducendo. Contra, Angelus intuitive videns materiam illam, et quantitatem post ablationem formæ substantialis et accidentium, non sciet, quæ fuerit materia, aut quantitas corpusculorum, quæ aquæ, cum in hac sententia nulla plane sit in materia, aut quantitate aëris, aquæ, ligni, ferri, aut alterius cuiuscunque rei in extensione differentia. – *In hac sententia aqua condensari posset ferrum, et res quantumvis densissima, ac rara.* [en marge] – Deinde, licet Deus id ipsi diceret, adhuc si hoc sufficiat ad condensationem, ergo si Angelus hinc inde ex aëre purissimo parvas aliquas partes tolleret, et aërem ad minorem locum redigeret, aër iste magis condensaretur, quod dici nequit in hac sententia, aër enim secundum hos auctores, est res tam densa, ac ulla esse potest. Idem est de ferro, aere, marmore etc.

III. *Vinum rubrum rarefactum appareret subpallidum, sicut apparet mixtum aqua.* [en marge] – Impugnatur secundo : experientia constat vinum, lac, ceram etc. duplo, imo triplo plus loci per rarefactionem occupare, quam ante occupabant, ergo si rarefactio fiat per interpositionem corpusculorum, se in minimas quasque rei rarefactæ partes insinuantium, deberet vinum rubrum rarefactum, dum corpusculis illis miscetur, multum de sua rubedine in ordine ad visum remittere, sicut videmus in eodem vino contingere, dum miscetur aqua. Contrarium tamen constat experientia. Hoc multo clarius cernitur in lacte rarefacto, et omnium clarissime in cera.

IV. *Si rarefactio fiat per corpuscula, quando aqua misceutr vino, utrumque rarefieret.* [en marge] – Impugnatur tertio : si rarefactio fiat per disiuncionem partium, sequitur, dum aqua miscetur vino, et aquam et vinum rarefieri, cum illarum partes per interpositionem corporis fluidi a se inuivem disiungantur, ægre enim assignabitur ratio, cur partes aquæ per interpositionem atomorum disiunctæ censeantur rarefieri, et non per interpositionem vini, aut alterius corporis fluidi. Quod magis urget in opinione P. Arriagæ, qui d. 16. Phys. s. 10. n. 226. ait aërem esse maxime densum. Si ergo potest aliquid rarefieri per interpositionem illius, quod est densius, a fortiori per id quod est minus densum. Sed certum videtur aquam vino admixtam non rarefieri, sic enim rarefieret aqua frigida, dum alia ipsi aqua frigida plane similis admiscetur, quod non existimo quemquam dicturum.

V. *Sequitur ex duobus densissimis fieri unum maxime rarum.* [en marge] – Impugnatur quarto : sequitur ex hac sententia, duo densissima facere unum maxime rarum. Probatur sequela, quando aqua igni imposita rarefit per intermixtionem aëris, ut asserunt hi auctores, aër ibi inter partes illas aquæ per partes sui minutissimas interclusus, est secundum ipsos, ut vidimus, densissimus ; sed partes aquæ, quibus partes illæ aëris interponuntur, sunt æque densæ ac partes aëris, ergo sunt similiter densissimæ. Probatur minor, ideo secundum ipsos partes illæ aëris sunt densissimæ, quia per interpositionem alicuius alterius non disiunguntur, sed partes aquæ, quibus interiiciuntur hæ aëris particulæ, non magis disiunguntur, quam partes aëris, alioqui continuum divideretur in omnes suas partes, ergo sunt æque densæ, ac partes aëris, ergo densissimæ, ergo ex duobus denissimis fit unum maxime rarum. – *Non magis aër rarefaceret aquam, quam aqua aërem* [en marge] – Confir. hinc ulterius sequitur, non magis aquam rarefieri ab aëre, quam aërem ab aqua.

VI. *Quidlibet in sententia de corpusculis rarefieri posset per quodlibet.* [en marge] – Impugnatur quinto : quidlibet in hac sententia rarefieri posset, saltem divinitus, per quodlibet ; rarefactio enim formaliter non fit per formas substantiales, cum hæ non distendant, nec separent partes, sed ex se

possint cum iis penetrari, et in accidentibus, etiam ab omni substantia separatis, inveniatur rarefactio, et condensatio : nec minus maneret aqua illa rarefacta, si Deus destrueret formam substantialem aëris interpositi, quam modo, ergo quantitas sola est, quæ facit rarefactionem : cum ergo quantitas in omni re sit eiusdem rationis, quæcunque res per partes illas minutas alteri cuicunque interposita, illam rarefaceret. Sed hoc dici non potest, ut supra ostendi n. 4. quoad rarefactionem, et quoad condensationem n. secundo.

VII. *In hac opinione non salvatur essentia rari, et densi.* [en marge] – Tandem in hac sententia non servatur conceptus et definitio rari, cuius essentia est, *ut habeat parum materiæ sub magnis dimensionibus* : in vino autem rarefacto, licet materia eius sit sub aliis, non tamen est sub maioribus dimensionibus, quam ante, ut latius declaratum est sec. præcedente, n. 9. in impugnatione secundæ sententiæ.

Disputationes in tres libros Aristotelis de anima, Disp. VII, *De Corpore et Spiritu*, n. 1-3, p. 486a

DISPUTATIO VII.

De Corpore et Spiritu.

I. *Disputationes de corpore et spiritu coniungenda.* [en marge] – Antequam de Anima rationali disputationem instituamus, eamque spiritualem esse probemus, inquirendum quid sit spiritus ; quod ut melius fiat, disputandum etiam necessario de corpore, eiusque natura et proprietates indagandæ ; sic enim clarius natura spiritus, qui corpori opponitur, innotescet.

II. **REN. DES CARTES** *par. 2. Phi. n.* 4. *rationem corporis ponit in actuali extensione.* [en marge] – Reiiciendum vero hic inprimis quod asserit quidam recentior, qui naturam et notionem corporis consistere ait in actuali extensione, seu in eo quod sit res extensa *in longum, latum, et profundum*.

III. *Reiicitur hac sententia*. [en marge] – Sed hæc sententia a nullo Ortodoxo sustineri potest : quare a Theologis reiicitur ut erronea in fide. Ratio est clara ; nam in sacrosanta Eucharistia est verum et reale Corpus Christi, et tamen illic non habet actualem extensionem secundum *longum, latum, et profundum*, cum non solum sit totum sub tota hostia consecrata, sed totum etiam sub qualibet illius parte ergo certum est in hoc non esse situm conceptum corporis. Hæc si considerasset hic auctor, in hanc opinionem, non incidisset. Tanti interest ad recte Philosophandum, ut quis versatus sit in Theologicis.